

Nr 18

Försvarsutskottets betänkande med anledning av motion om en enhetlig befälsordning inom försvaret.

Motionen

I motionen 1971:695 av herr Oskarson (m) har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anholder om en utredning om en enhetlig befälsordning inom försvaret i sin helhet.

Motionären framhåller att det för ett effektivt försvar behövs en allmänt accepterad befälsordning, som är tidsenlig och rationellt uppbyggd. Arbetet med att skapa en ny befälsordning bör påbörjas snarast, dock utan att pågående arbete med delreformer avbryts.

För verksamheten i fred anges två verksamhetsinriktningar, som motionären anser kunna ge anvisningar om hur en ändamålsenlig befälsordning kan arbetas fram. Som verksamhetsområden för skilda karriärer anges dels förbandsproduktionen, dels stabsarbete på hög nivå samt ledande organisatoriska och administrativa uppgifter inom förbandsproduktionen.

Enligt motionären bör en ny befälsordning göras mera flexibel med större möjligheter för den enskilde att av egen kraft och förmåga nå högre positioner.

Remissyttrandena

Utskottet har fått remissyttrande över motionen från överbefälhavaren (efter försvarsgrenschefernas hörande), försvarets rationaliseringsinstitut (FRI), Tjänstemännens Centralorganisations statstjänstemannasektion (TCO-S), Statstjänstemännens Riksförbund (SR) och Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO).

Beträffande de i motionen angivna riktlinjerna för utformning av en ny befälsordning uttalar *FRI* att uppdelningen på två verksamhetsområden förefaller att vara alltför schablonartad för att kunna tjäna som utgångspunkt vid utformningen av en befälsordning. I fråga om flexibel befälsordning anser institutet att de formella regler och krav som nu tillämpas i många fall är alltför strikta för att möjliggöra den flexibilitet i utnyttjandet av resurserna som är önskvärd. *FRI* anser därför att en översyn av de for-

mella kompetensgränserna kan vara befogad. TCO-S delar motionärens uppfattning och finner det stå klart att nuvarande befälsordning inte fyller angivna krav på flexibilitet. TCO-S vill i princip inte avstyrka ett utredningsarbete som tar sikte på att åstadkomma en befälsordning som är enhetlig i den meningen att man avlägsnar det aktiva befälets indelning i olika kategorier, grundad på olika rekryteringsvägar och arbetsområden. I stället bör försvaret i sin befälsordning tillgodogöra sig utvecklingen i samhället i övrigt och beakta den omdaning av skolan och den liberalisering av tillträde till karriärvägar och till högre studier som pågår.

En ny utredning avstyrks av alla remissinstanser utom SACO, som inte har något att erinra mot att den föreslagna utredningen kommer till stånd. Liksom flertalet remissinstanser erinrar *överbefälhavaren* om pågående utredningsarbete rörande befälsordningar för marinen och flygvapnet. Han räknar med att detta arbete skall leda till ökad enhetlighet inom krigsmakten och bedömer att flera av de synpunkter som motionären har fört fram kommer att behandlas såväl inom ramen för det ordinarie stabsarbetet som inom ramen för det arbete som de redan tillsatta befälsutredningarna bedriver. TCO-S uttalar bl. a. följande.

Att ta fram en ny befälsordning är emellertid ett tidsödande arbete. TCO-S vill erinra om att det utredningsarbete som inleddes för 25 år sedan ännu inte är slutfört. Vid armén har genom beslut 1960 en ny befälsordning införts, medan uppgiften att anpassa befälsordningarna vid marinen och flygvapnet till dessa nya principer sedan 1963 åvilar marinens befälsutredning respektive sedan 1966 militära tjänstgöringsåldersutredningen. Båda dessa utredningar arbetar alltså jämt. Vidare har Kungl. Maj:t i år träffat beslut om att tjänsteställningssystemet fr. o. m. den 1.7.1972 skall anpassas till principerna i 1960 års riksdagsbeslut. Denna takt i utredningsarbetet ter sig enligt TCO-S uppfattning knappast uppmuntrande.

I avvaktan på något radikalt nytt måste tillskapas en befälsordning som är gemensam för de olika försvarsgrenarna. Detta innebär att marinens och flygvapnets befälsutredningar måste slutföras. Detta hindrar emellertid inte att man vid sidan av utredandet på något längre sikt bör eftersträva att successivt uppnå vissa av de mål som motionären uppställt.

Vidare redovisar TCO-S vissa resultat av diskussioner mellan företrädare för försvarsdepartementet och personalorganisationerna i hithörande frågor. Liksom FRI och SR påpekar TCO-S att inom försvarsdepartementet sedan december 1970 finns inrättad en särskild arbetsgrupp för vissa utbildningsfrågor. TCO-S betecknar dess mål vara att åstadkomma en "försvarets befälsutbildningsreform", som måste anses komma att påverka nuvarande befälsordning. Enligt TCO-S uppfattning torde en utbildningsreform t. o. m. kunna betraktas som ett nödvändigt första steg mot en mer tidsanpassad befälsordning. FRI anser att behovet av utredning av de i motionen behandlade långsiktiga

frågorna i huvudsak kan sägas vara tillgodosett genom tillsättandet av arbetsgruppen inom försvarsdepartementet. SR avslutar sitt yttrande på följande sätt.

Arbetet med en översyn av befälsorganisationen inom krigsmakten har således redan påbörjats. Det sker i former som torde ge möjlighet att driva arbetet snabbt med utnyttjande av olika myndigheters resurser men ändå samordnat så att ett enhetligt resultat kan förväntas. Det sker också på ett sådant sätt att berörda personalkategoriernas åsikter kan beaktas, vilket i denna fråga är mycket väsentligt.

En särskild utredning om en enhetlig befälsordning inom försvaret i sin helhet är därför enligt SR:s mening inte erforderlig. En sådan syns närmast vara ägnad att förlänga utredningstiden snarare än att förkorta den. Frågan bör därför i första hand lösas inom försvaret och i samarbete mellan departementet, myndigheter och personalorganisationer.

Utskottet

Den nuvarande befälsordningen för armén har beslutats av statsmakterna år 1960 (prop. 1960:109, SU 1960:113, rskr 1960:290). Besluten var grundade på förslag av 1948 och 1954 års befälsutredningar och innebar att man tog ställning till de tre befälskårernas principiella uppbyggnad och kårernas uppgifter, rekrytering, utbildning och organisation.

Befälsordningarna för marinen och flygvapnet är föremål för utredningar som påbörjades åren 1963 respektive 1966.

Utvecklingen inom försvaret och inom samhället i övrigt — inte minst på skolans område, risken för fortsatt obalans försvarsgrenarnas befälsordningar emellan samt svårigheterna att rekrytera och behålla militär personal talar starkt för att det behövs en samlad och grundlig översyn av nuvarande befälsordningar. Målet bör vara att få en för försvarsgrenarna enhetlig befälsordning.

Den arbetsgrupp inom försvarsdepartementet som flera remissinstanser har crinrat om arbetar med utgångspunkt i direktiv som har sammanfattats i en promemoria den 12 februari 1971. Arbetsgruppens förstahandsuppgift skall enligt direktiven vara att skapa närmare underlag för Kungl. Maj:ts ledning och samordning av utbildningsverksamheten inom försvaret. Huvudvikten skall läggas på utbildningen av befäl på aktiv stat och värnpliktsutbildningen. Enligt vad utskottet har inhämtat är arbetsgruppen främst sysselsatt med att ta fram det principiella underlaget för beslut angående en ny befälsordning. Arbetsgruppen samverkar med berörda myndigheter och personalorganisationer. Den räknar med att tillräckligt underlag för vidare behandling av ärendet skall föreligga under år 1972.

Utskottet förutsätter att arbetet med en ny befälsordning kommer att

bedrivs med kraft. Resultaten av det pågående utredningsarbetet beträffande befälsordningar för marinen och flygvapnet bör snarast överlämnas för att jämte resultaten från försvarsdepartementets arbetsgrupp ligga till grund för beslut om det fortsatta arbetet. Om Kungl. Maj:t väljer att låta en särskild utredning utarbeta principförslag för en ny befälsordning bör direktiven utformas så att de ger utredningsarbetet en klar inriktning.

Vid det fortsatta arbetet bör uppmärksammas den skillnad som kan föreligga mellan ett befäls fredsuppgifter och krigsuppgifter. För båda slagen av uppgifter krävs goda kunskaper och god personlig förmåga men tyngdpunkten i arbetet är inte densamma. Befäl i trupp-tjänst är i fred närmast att betrakta som militära lärare för vuxen-undervisning, särskilt såvitt avser grundutbildningen av värnpliktiga. I stabs- och förvaltningstjänst ökar kraven på förmåga inom det fredsadministrativa området, inte minst genom införandet av det nya systemet för planering och budgetering. Under krigsförhållanden får kraven på ledarskap, psykisk stabilitet och taktisk förmåga en särskild tyngd. Det bör därför övervägas att finna former för en mera ändamålsenlig samordning mellan ett befäls fredsfunktion och hans uppgifter i krigsorganisationen. Fredsfunktionen hänför sig till ett anställningsförhållande medan uppgifterna i krig kan anses ytterst grunda sig på värnplikten. Utskottet har vid behandlingen av motionen 1971:1138 (FöU 1971:17) berört en nackdel med att befälsordningen parallellställer kompetenskraven för freds- och krigsuppgifter. Härtill kommer bl. a. att en ändrad utformning av försvaret kan tänkas förändra kompetenskraven i olika grad för de båda slagen av uppgifter.

Utskottet delar motionärens uppfattning att en ny befälsordning bör ge större möjligheter för den enskilde att av egen kraft och förmåga nå högre positioner. Detta bör vara möjligt även om kompetenskraven alltså hålls höga.

Redan under arbetet med principerna för en ny befälsordning bör självfallet beaktas vilka effekter olika lösningar kan få i fråga om tillgång på befäl för fredsuppgifter och i krigsorganisationen.

Utskottet hemställer

att riksdagen som sin mening ger Kungl. Maj:t till känna vad utskottet har anfört med anledning av motionen 1971:695.

Stockholm den 11 november 1971

På försvarsutskottets vägnar

PER PETERSSON

Närvarande: herrar Petersson i Gäddvik (m), Gustavsson i Eskilstuna (s), fru Eriksson i Stockholm (s), herrar Gustafsson i Stenkyrka (c), Enskog (fp), Gustafsson i Uddevalla (s), Pettersson i Kvänum (c), Häll (s), Öhvall (fp), Pettersson i Lund (s), Gustavsson i Nässjö (s), Oskarson (m) och Runesson (s).